

Ks. Andrzej Proniewski*
Mateusz Anikiej**

SYNODALNOŚĆ KOŚCIOŁA – CZY NA DZISIEJSZE CZASY?

SYNODALITY OF THE CHURCH – IS IT FOR TODAY’S TIMES?

Abstract: For Pope Francis, synodality is a constitutive dimension of the Church. The synodality of the Church is deeply rooted in the biblical and patristic tradition. Its practising gives a chance to renewal ecclesial unity in obedience to the Holy Spirit. It is impossible to understand the synodality of the Church without the primacy of Peter directly defined by Jesus Christ. Only the synodality, built on the foundation of unity with the visible Head of the Church, can have an enriching character and only then it can be the real path of the Church in modern times. Otherwise, it is not the synodality, that is, “walking together”, but selfish disobedience to Christ, damaging the unity of the community and its mutual, complementary building.

Keywords: synodality, synod, council, the primacy of Peter, unity, community, history of the Church.

Papież Franciszek w trosce o Kościół, jako wspólnotę ludzi wierzących zgromadzonych przy Bogu, dostarcza wielu inspiracji odnoszących się do refleksji na temat wewnętrznych struktur jego funkcjonowania. Dostrzegając u źródeł model synodalności, widzi w nim szansę na jego odrodzenie i zdynamizowanie. Synodalność nazywa konstytutywnym wymiarem Kościoła¹. Papież stwierdza:

---

* Ks. dr hab. Andrzej Proniewski – profesor nadzwyczajny Uniwersytetu w Białymstoku, kierownik Katedry Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Białymstoku, ORCID: 0000-0003-0382-3646.

** Mateusz Anikiej – alumn Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku.

¹ Franciszek. *Synodalność konstytutywnym wymiarem Kościoła. Przemówienie papieża Franciszka podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów (17.10.2015).* <https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/synodalnosc_17102015.html> [dostęp: 4.02.2022].

[...] droga synodalności jest drogą, której Bóg oczekuje od Kościoła trzeciego tysiąclecia².

Pojęcie synodalności Kościoła występuje już od czasów apostołskich. Czy synodalność Kościoła jest właściwym modelem na współczesne czasy? Treści niniejszego artykułu w oparciu o metodę historyczno-teologiczną mają posłużyć analizie odpowiedzi na postawione wyżej pytanie.

1. ETYMOLOGIA

Pojęcie «synodalność» wywodzi się od słowa «synod» (gr. σύνοδος). Obecnie kojarzy się ono przede wszystkim z Synodem Biskupów – radą, reprezentującą cały episkopat katolicki, która służy pomocą papieżowi³. Jednak jego semantyczne znaczenie jest dużo głębsze i sięga samej istoty synodalności. Przyimek σύν stosowany jest w grece do wyrażenia czynności wykonywanych wspólnie, można go przetłumaczyć jako razem, równocześnie, wspólnie. Natomiast rzeczownik ὁδός oznacza drogę. W rezultacie słowo σύνοδος można w sensie dosłownym tłumaczyć «wspólna droga».

To znaczenie wydobywa Międzynarodowa Komisja Teologiczna w swoim dokumencie *Synodalność w życiu i misji Kościoła*. Autorzy wskazują na drogę, po której Lud Boży kroczy razem, ale także na osobę Jezusa, który sam siebie nazywał Drogą, Prawdą i Życiem (J 14,6). Wyprowadzają pochodzenie słowa «synod» z Nowego Testamentu, gdzie «wspólne wędrowanie» (gr. σύνοδουεῖν) było rozumiane jako bycie razem (Dz 4,32), wspólne działanie (1 Kor 3,9.16–17) i pójście za Chrystusem (Łk 7,11)⁴. Ostatnie znaczenie, najważniejsze, spowodowało, że już w czasach apostołskich wyznawców Chrystusa nazywano „zwolennikami drogi” (por. Dz 9,2; 19,9.23; 22,4; 24,14.22).

Termin «synodalność» jest zatem ściśle związany ze wspólnotowością. Określa taki styl dyskusowania, podejmowania decyzji i podążania drogą wiary, w którym każdy głos będzie wysłuchany. Stąd też słowo «synod» już od pierwszych wieków określało zgromadzenie kościelne tworzące się na różnych poziomach w celu rozeznania, w świetle słowa Bożego i pod natchnieniem Ducha Świętego, kwestii doktrynalnych, liturgicznych, kanonicznych i pastoralnych.

² Tamże.

³ Por. Sobór Watykański II. *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele Christus Dominus* (28.10.1965) p. 5.

⁴ Por. Międzynarodowa Komisja Teologiczna. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* p. 3-4. <https://archibial.pl/synod/12-miedzynarodowa-komisja-teologiczna-synodalnosc-w-zyciu-i-misji-kosciola/dokumenty_do_pobrania/miedzynarodowa-komisja-teologiczna-synodalnosc-w-zyciu-i-misji-kosciola-20211023225913.pdf> [dostęp: 22.02.2022].

Warto rozwinąć również pojęcie soboru, które obecnie jest dość jednoznaczne, ale jeszcze w czasie Soboru Watykańskiego II było używane zamiennie z pojęciem synodu⁵. Mimo że synod i sobór to pojęcia zbieżne, to pochodzenie tych słów jest różne. Sobór odnosi się do hebrajskiego terminu *qahal* (heb. קָהָל), oznaczającego zgromadzenie zwołane przez Pana, i to od niego wywodzi się greckie słowo ἐκκλησία. Oba określenia – sobór i synod – są podobne i oznaczają zgromadzenie zwołane przez kompetentną władzę w celu podjęcia konkretnych działań. Jednak termin «sobór» jest bogatszy semantycznie – wskazuje dobitnie na działanie Boga, który gromadzi swój lud.

2. ŹRÓDŁA BIBLIJNE I PATRYSTYCZNE

Biblijne akcenty synodalności Kościoła wybrzmiewają nie tylko w życiu gminy popaschalnej, ale już dużo wcześniej. Człowiek ze swojej natury jest bytem relacyjnym – nikt z nas nie jest samotną wyspą⁶. Czytając opis stworzenia świata (Rdz 1,26-28; Rdz 2,7.18-25), można stwierdzić, że człowiek, stworzony na obraz i podobieństwo Boga, jest powołany przede wszystkim do relacji z Nim, ale także do relacji z drugim człowiekiem. Te wymiary relacji – werterykalny i horyzontalny, zostały zaburzone przez grzech pierworodny, który

[...] przeszkodził w realizacji planu Bożego, zrywając uporządkowaną sieć relacji, w której wyrażała się prawda, dobro i piękno stworzenia, zaciemniając w sercu człowieka prawdę o jego powołaniu⁷.

Jednak Bóg, wychodząc naprzeciw człowiekowi, nieustannie odnawiał swoje przymierze. W tym celu powołał Abrahama i jego potomków, którzy stali się świadkami i utworzyli zgromadzenie Ludu Bożego, z którym Bóg zawarł przymierze na Synaju (por. Wj 24,6-8). Owo zgromadzenie (hebr. קָהָל) zebrane wokół Pana, podporządkowane Jego prawu kroczyło za nim, sprawowało kult i wsłuchiwało się w Jego wolę przekazywaną przez Mojżesza. W zgromadzeniu ludu uwidocznił się rys synodalności – nie było ono jedynie grupą zebraną pod wpływem czynników i potrzeb czysto ludzkich, ale ludem Bożym, w którym każdy miał swoją tożsamość (por. Lb 1-2) i jako powołany do wolności i relacyjności utrzymywał relacje z innymi.

W kolejnych wiekach Bóg przemawiał do narodu wybranego za pośrednictwem proroków. Wzywał do nawrócenia, ale także zapowiadał Nowe Przymierze, niewyryte na kamiennych tablicach, ale w sercach ludzkich (por. Jr 31,31-34).

⁵ Precyzyjnego rozróżnienia dokonał Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r. Kodeks odróżnia sobór powszechny od synodu partykularnego. Mówi także o synodzie biskupów i synodzie diecezjalnym.

⁶ Por. Th. Merton. *Nikt nie jest samotną wyspą*. Poznań 2008.

⁷ Międzynarodowa Komisja Teologiczna. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* p. 12.

Obiecował nowe serce i nowego ducha (por. Ez 11,10). Obietnice nauczania profetycznego miały ukierunkowywać na spotkanie z Mesjaszem, w którym zostaną zgromadzone wszystkie narody (por. Iz 53), a po jego przyjściu nastąpi wylanie Ducha Pańskiego na wszystkich członków ludu (por. Jl 3,1-4). Zanim to jednak nastąpiło, Duch Święty zstąpił na Maryję, która zrodziła Syna Bożego. Bóg Ojciec posłał swojego Syna, aby głosił Dobrą Nowinę o królestwie Bożym. W Jego nauczaniu wyraźnie wybrzmiewał motyw pójścia za Nim. On sam stał się Drogą, Prawdą i Życiem. Lud Boży za Nim podążał i trwał w komunii (por. J 15,12-15). Syn Boży, posłuszny woli Ojca, wydał się na śmierć. W przededniu swojego wywyższenia, w czasie modlitwy arcykapłańskiej prosił:

[...] aby wszyscy stanowili jedno, jak Ty, Ojcze, we Mnie, a Ja w Tobie, aby i oni stanowili w Nas jedno, aby świat uwierzył, żeś Ty Mnie posłał (J 17,21).

Wolą Bożą było więc, aby rodząca się wspólnota Kościoła trwała w jedności. Jedność wierzących nie została jednak oparta na jakiejś abstrakcyjnej idei wspólnoty i braterstwa. Jej fundamentem jest Chrystus, który zbudował swój Kościół na Piotrze i jego następcach (por. Mt 16,18). Wreszcie, w dniu Pięćdziesiątnicy, obiecany Duch Święty zstąpił na grono apostołów (por. Dz 2,2-3) i zapoczątkował kolejny etap w pielgrzymce Ludu Bożego.

Ten syntetyczny, ale też panoramiczny obraz wskazuje na ważne rysy, jakie przedstawia nam słowo Boże, a które określają prawdziwą synodalność wspólnoty Kościoła – opartą na jedności. Lud Boży zgromadzony przez Boga kroczy wspólnie. Dotyczy to zarówno zgromadzenia Starego Przymierza, jak również Kościoła Chrystusowego. Eklezjalna jedność nie może jednak zaistnieć w oderwaniu od prymatu Piotra i jego następców, wszak „ubi Petrus, ibi ergo Ecclesia”⁸. Prymat Piotrowy nie jest tylko honorowym wyniesieniem spośród grona apostołów, ale płyną z niego określone kompetencje. Dobitnie podkreślają to ojcowie Kościoła w swoich pismach⁹. Jasno i precyzyjnie tę kwestię wyjaśnia również dokument Kongregacji Nauki Wiary *Prymat następcy Piotra w tajemnicy Kościoła* z 1999 r.

Kroczenie razem nie może się odbyć bez działania w posłuszeństwie Duchowi Świętemu. Obraz Pięćdziesiątnicy dobitnie pokazał, że tylko wspólnota zebrana na modlitwie i otwarta na działanie Ducha Świętego tworzy jedność, niebudowaną w sposób ludzki, ale opartą o fundament jedności Trójcy Przenajświętszej. Te wszystkie elementy, które pomagają odczytywać obraz prawdziwej synodalności w świetle słowa Bożego, bardzo obrazowo wyraża scena, którą utrwała ewangelista Łukasz. W opowiadaniu o uczniach z Emaus Łukasz daje nam żywą ikonę

⁸ Ambroży z Mediolanu. *Enarr. in Ps.* 40, 30. PL 14, 1134. <<https://archive.org/details/patrologiaecurs31goog/page/n570/mode/2up?q=1134&view=theater>> [dostęp: 12.03.2022].

⁹ M.in. św. Ignacy Antiocheński w *Epist. ad Romanos*, św. Ireneusz z Lyonu w *Adversus haereses*, św. Leon Wielki w *Tract. in Natale eiusdem*.

Kościół jako Ludu Bożego, prowadzonego na jego drodze przez Zmartwychwstałego Pana, który oświeca go swoim słowem i karmi chlebem życia (por. Łk 24,13-35)¹⁰.

Szczególny obraz formowania się synodalności w pierwotnym Kościele został odnotowany w *Dziejach Apostolskich*. Małe społeczności pierwszych gmin chrześcijańskich trwały w duchu braterstwa i wzajemnego umacniania się w wierze. Było to szczególną troską zwłaszcza przełożonych, starszych, wywodzących się ze środowiska apostoelskiego. Jedność, którą żyli pierwsi wyznawcy Chrystusa, nie była wyłącznie jednością wewnętrzną, każdej z poszczególnych gmin, ale też jednością pomiędzy gminami, które tworzyły razem Kościół Chrystusowy, rozrastający się pod wpływem działalności misyjnej uczniów Jezusa. Jako że młody Kościół dynamicznie się rozwijał, a co za tym idzie przystępowali do niego ludzie różnych kultur i wcześniejszych religii, dochodziło do sporów i nieporozumień. Pierwsi chrześcijanie byli świadomi, że Kościół tworząc jedno Ciało, musi wsłuchiwać się we wszystkie swoje członki, a te muszą działać w posłuszeństwie wobec Głowy – Chrystusa, który udzielił apostołom władzy w swoim Kościele. Przykładem takiego działania był tzw. Sobór Jerozolimski (około 49 r.) opisany w 15. rozdziale *Dziejów Apostolskich*, a który na przestrzeni wieków był interpretowany jako paradygmat dla synodów celebrowanych w Kościele¹¹. Wspólnota z Antiochii wysłała do starszych i apostołów w Jerozolimie Pawła i Barnabę w celu rozstrzygnięcia kwestii obrzezania chrześcijan wywodzących się spośród pogan. Wspólnota jerozolimska niezwłocznie zajęła się tą sprawą. Po długiej wymianie zdań (por. Dz 15,7) głos zabrał Piotr, a następnie Jakub. Owocem wspólnych obrad był dekret apostołów, zawierający tzw. klauzule Jakubowe¹². Warto zwrócić uwagę na wyrażenie Jakuba, który mówi:

Postanowiliśmy bowiem, Duch Święty i my, nie nakładać na was żadnego ciężaru oprócz tego, co konieczne (Dz 15,28).

Wskazał on na kierowanie przez Ducha Świętego, który, udzielony apostołom w Wieczerniku, stale napelnia swój Kościół.

Kolejne dziesięciolecia Kościoła nie zatraciły rysu synodalności. Wręcz przeciwnie, rozwinęły go i starały się go jeszcze lepiej zrozumieć. Odzwierciedlenie tego procesu widoczne jest w pismach ojców Kościoła. Ignacy Antiocheński († około 107), pisząc list do Efezjan, wskazał, że wszyscy członkowie Kościoła są

¹⁰ Międzynarodowa Komisja Teologiczna. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* p. 16.

¹¹ J. Pałucki. *Communio – twórczy charakter synodów w Kościele pierwszych wieków*. W: *Synod Pięćdziesiątnicą Kościoła*. Red. A. Jarosiewicz. Wrocław 2009 s. 35.

¹² Zalecenie, które mówiło, że nawróceni z pogaństwa chrześcijanie nie muszą przestrzegać prawa Mojżeszowego ani być obrzezani, ale zaleca się im, by powstrzymywali się od spożywania pokarmów ofiarowanych bożkom, od nierządu, od tego, co uduszone i od krwi, gdyż mogłoby to wywołać zgorszenie u Żydów.

towarzyszami podróży na mocy chrztu i osobistej przyjaźni z Chrystusem¹³. Ta wspólna podróż, który według Bożego porządku czyni Kościół jednym ciałem, realizuje się pod przewodnictwem biskupa, który wraz z kolegium prezbiterów karmi lud pokarmem eucharystycznym. Tak wzmocnieni członkowie Kościoła realizują swoje zadania i są powołani do budowania wspólnoty. Ignacy wskazuje właśnie eucharystyczną *synaksę* jako źródło komunii eklezjalnej, zarówno w wymiarze wspólnoty zebranej wokół biskupa, jak i komunii pomiędzy Kościołami lokalnymi¹⁴. Podobną myśl odnajdujemy w pismach Cypriana z Kartaginy (†258)¹⁵. Pisał on o tym, że niczego w Kościele nie powinno się czynić bez biskupa, ale także niczego nie powinno się czynić bez synodu (chodzi tu o kolegium prezbiterów i diakonów) lub bez zgody ludu. Zasady te łączy kolejna: episkopat jest jeden i każdy biskup ma udział w jego pełni.

3. SYNODALNOŚĆ PIERWSZEGO TYSIĄCLECIA

Myśl ojców Kościoła miała swoje odzwierciedlenie w późniejszym funkcjonowaniu Kościoła. Świadczy o tym korespondencja pomiędzy biskupami Kościołów lokalnych a biskupem Rzymu, z której wynika jasno, że następcy Piotra byli uznawani nie tylko za biskupów Kościoła partykularnego w Rzymie, ale traktowano ich jako zwierzchników całego Kościoła powszechnego. Biskupi po wysłuchaniu duchowieństwa i wiernych wysyłali swoje zapytania do Rzymu, a także dzielili się nimi np. w obrębie jednej metropolii. Szczególnie intensywny czas wymiany korespondencji przypadł na pontyfikat papieża Damazego I (†384). Konsultacje, wymiana zdań i kontaktowanie się w sprawach dotyczących wiary i moralności tworzyło atmosferę wspólnoty wierzących zgromadzonych przy Bogu w Kościele, w którym od początku ważne było zauważenie potrzeb wszystkich.

Biskup Rzymu podejmował dyskusje z innymi biskupami świadom swej, co prawda nadzwyczajnej roli w Kościele powszechnym, ale i także wspólnej odpowiedzialności w jedności z innymi¹⁶.

Było to często przyczynkiem i przygotowaniem do synodów na temat naglących problemów, zwoływanych pod przewodnictwem biskupa Rzymu lub jego delegata. Miały one charakter prowincjonalny. Za pierwsze takie wydarzenie po

¹³ Ignacy z Antiochii. *Ad Ephesios* IX, 2. PG 5. <https://books.google.pl/books?id=-AQRAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=twopage&q&f=false> [dostęp: 12.03.2022].

¹⁴ Tenże. *Ad Trallianos* III, 1. PG 5. <https://books.google.pl/books?id=-AQRAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=twopage&q=Ad%20Trallianos&f=false> [dostęp: 12.03.2022].

¹⁵ Por. Międzynarodowa Komisja Teologiczna. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* p. 25.

¹⁶ J. Pałucki. *Communio – twórczy charakter synodów w Kościele pierwszych wieków* s. 32.

tw. Soborze Jerozolimskim możemy uznać zgromadzenie biskupów w Antiochii około 195 r.¹⁷ Dyskutowano tam na temat daty obchodzenia Wielkanocy, jednak do współczesnych czasów nie zachował się żaden tekst z obrad.

Głównymi kwestiami podejmowanymi się na pierwszych synodach były tematy ważności chrztu udzielanego przez heretyków, przeciwstawienia się herezjom, próbowano również określić zakres władzy biskupa oraz relacje pomiędzy Kościołem i państwem-cesarzem. Początkowo synody zbierały się nieregularnie, popularniejsza i łatwiejsza logistycznie była wymiana korespondencji. Jednak z czasem biskupi zauważyli potrzebę regularnego zwoływania synodów. Dekrety synodu z Antiochii z 341 r. nakazywały zwoływanie takich gremiów dwa razy do roku. Takie postanowienie było trudne do wykonania. Najlepiej wywiązywano się z niego w Rzymie i Kartaginie, gdzie tradycja synodalna kwitła od III w. Synody pierwszych wieków miały charakter prowincjonalny, rzadziej ponadprowincjonalny¹⁸. Przewodniczył im zwykle metropolita, który występował jako *primus inter pares*. Mimo że decyzje synodów dotyczyły zwykle danego Kościoła lokalnego, to istniało silne przekonanie, że podejmowane orzeczenia są wyrazem komunii ze wszystkimi Kościołami¹⁹. Dowodem tego była częsta obecność delegata biskupa rzymskiego, a także zwyczaj przesyłania listów i zbiorów kanonów synodalnych. Zapraszano również delegacje z innych metropolii mające głos doradczy. Szczególny charakter miały synody rzymskie, na których podejmowano decyzje nie tylko o charakterze lokalnym, ale również ogólnokościelnym. Wzorem synodów rzymskich mogą być te zwoływane przez papieża Damazego I, który otrzymał od biskupów z całego Kościoła zapytania i prośby o rozstrzygnięcie sporów, zwoływał synod, a podjęte na nim uchwały wysyłał jako odpowiedź do zainteresowanych biskupów²⁰. Mimo że instytucja synodów zaczęła funkcjonować dość wcześnie, to jednak z pierwszych nie zachowały się żadne dokumenty, dowiadujemy się o nich z późniejszych świadectw i korespondencji²¹.

W Kościele pierwszych wieków żywe było przekonanie, że wszystkie postanowienia synodów lokalnych powinny uzyskać aprobatę biskupa Rzymu²². Hamowało to zjawiska, które mogłyby mieć znamiona koncyliaryzmu i osłabić pozycję papieża, co nie oznacza, że nie zdarzały się przypadki wykorzystywania synodów do realizacji prywatnych interesów. Po edykcji mediolańskim z 313 r.

---

¹⁷ Chodzi o synod poza Rzymem. Pierwszy synod w Rzymie, zwołany przez papieża Aniceta, odbył się w 154 r.

¹⁸ Synody ponadprowincjonalne regularnie odbywały się w prowincji Afryki Prokonsularnej, najczęściej w Kartaginie.

¹⁹ Międzynarodowa Komisja Teologiczna. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* p. 28.

²⁰ Z tego rozwiązania korzystał często Bazyli Wielki, metropolita Kapadocji.

²¹ Pierwszym synodem, z którego zachowały się oryginalne dokumenty, był synod w Elwirze z około 300 r.

²² Przypomina o tym m.in. papież Innocenty (†417) w swoim *Liście 181*.

niejednokrotnie dochodziło do prób ingerowania w sprawy Kościoła przez cesarzy. Klasycznym przykładem jest cesarz Konstancjusz II, który, jako zwolennik herezji arianizmu, próbował wykorzystać podziały wśród biskupów i w 359 r. zwołał dwa synody – w Selekcji i Rimini, chcąc wymusić promocję arianizmu i potępienie biskupów strzegących depozytu wiary²³. W późniejszych latach kolejni cesarze i miejscowi urzędnicy nieraz starali się wpłynąć na biskupów zbierających się na synodach, jednak nie zniechęciło to pasterzy do korzystania z tej formy rozwiązywania bieżących problemów.

Bardziej znaną w powszechnej świadomości formą zgromadzeń biskupów były sobory. Pierwszym soborem ekumenicznym był Sobór Nicejski z 325 r., zwołany przez cesarza Konstantyna. Sobory gromadziły znacznie szersze przedstawicielstwo biskupów niż synody partykularne czy prowincjonalne, trwały znacznie dłużej, a ich uchwały miały bardziej powszechny charakter. Kolejną cechą różniącą sobór od synodu było to, że na soborze gromadzili się tylko biskupi, natomiast na synod oprócz nich zapraszano także często prezbiterów i mnichów.

Synodalność pierwszych wieków ukierunkowywała na wzmocnienie Kościoła na wzór Wspólnoty Trynitarnej. Była narzędziem, dzięki którym biskup Rzymu, wraz z innymi biskupami, budował jedność Kościoła. Wypracowaną w starożytności praktykę kontynuowano i rozwijano przez następne wieki. Także po rozdziale Kościoła w 1054 r.

Katolickie synody diecezjalne zwoływano w różnych celach. Głównie chodziło o zachowanie czystości wiary, kościelnej dyscypliny i porządku. Ogłaszano na nich duchowieństwu zarządzenia Stolicy Apostolskiej oraz uchwały synodów prowincjonalnych. Podczas synodów dokonywano zmian w rubrykach liturgicznych, a także podawano do wiadomości instrukcje własne biskupów. Z urzędu w synodach miała uczestniczyć kapituła katedralna, duchowieństwo stolicy diecezji oraz przedstawiciele księży z terenu. Jedynie biskup posiadał władzę stanowienia prawa. Wszyscy pozostali mieli głos doradczy.

4. SYNODALNOŚĆ W DRUGIM TYSIĄCLECIU

Z początkiem drugiego tysiąclecia praktyka synodalna zaczęła nabierać form bardziej proceduralnych, dotyczyło to zarówno Wschodu, jak i Zachodu. W Konstantynopolu ugruntowała się forma synodu stałego, która nadal jest żywa w kościele prawosławnym.

Praktyka synodalna trwa w Kościołach wschodnich zgodnie z Tradycją Ojców, zwłaszcza na poziomie synodów patriarchalnych i metropolitalnych, ale

---

²³ Por. J. Pałucki. *Communio – twórczy charakter synodów w Kościele pierwszych wieków* s. 47.

synody nadzwyczajne są również celebrowane z udziałem patriarchów i metropolitów²⁴.

W Rzymie od V w. istniała instytucja synodu rzymskiego – rady biskupa Rzymu, skupiającej obok biskupów prowincji rzymskiej także prezbiterów i teologów. Była ona pierwowzorem dla soborów średniowiecza, na których oprócz papieża lub jego legatów i biskupów zbierali się także przedstawiciele władz świeckich – królowie, dostojnicy cesarscy, a także teologowie i kanonicy. Reforma gregoriańska przyczyniła się do umocnienia pozycji papieża, ale poniekąd również do osłabienia tożsamości Kościołów lokalnych. Synody zmieniły swój charakter i w większości przypadków stały się zgromadzeniami biskupów pod przewodnictwem króla, jako synody narodowe lub królewskie. W pewnym sensie praktykę synodalności podtrzymywały kapituły kanonickie. Kościół średniowieczny musiał zmierzyć się także ze zjawiskiem schizmy zachodniej (1378-1417), kiedy to do tronu papieskiego pretendowało kilku kandydatów. Kwestie te rozwiązał Sobór w Konstancji (1414-1418), w wyniku którego papieżem został Marcin V. Jednak na tym tle zaczęto podnosić głosy o potrzebie ustanowienia stałego soboru, mającego władzę nawet nad papieżem, aby w późniejszym czasie nie dochodziło do podobnych rozłamów. Na szczęście idea ta nigdy nie została wprowadzona w życie, a nawet pozwoliła na odnowienie świadomości, że u podstaw jedności synodalnej stoi nadrzędna pozycja biskupa rzymskiego.

W odpowiedzi na kryzys wywołany reformacją protestancką Paweł III zwołał Sobór Trydencki. Wywarł on ogromny wpływ na Kościół w kolejnych wiekach. Warto zauważyć, że w odróżnieniu od synodów i soborów średniowiecznych, na Soborze Trydenckim legaci władców świeckich, uczestniczący w sesji, nie mieli prawa głosu. W celu skutecznego wprowadzenia reform soborowych ustanowiono, że synody diecezjalne mają odbywać się raz w roku, a synody prowincjonalne raz na trzy lata. Wzorowym przykładem wypełniania tego zadania byli m.in. św. Karol Boromeusz i św. Turybiusz z Mogrovejo²⁵. Synody potrydenckie nie miały na celu aktywnego zaangażowania całego Ludu Bożego, ale przekazania mu jedynie uchwalonych norm i postanowień.

Sobór Watykański I (1869-1870), zwołany przez Piusa IX, który w konstytucji dogmatycznej *Pastor aeternus* ustanowił doktrynę prymatu i nieomyłności papieża, wywarł dalsze reperkusje na synodalny charakter Kościoła. Ojcowie soborowi przypomnieli, że biskup Rzymu jest gwarantem jedności i niepodzielności episkopatu i całego Kościoła²⁶. Nie oznaczało to, że zignorowano potrzebę wsłuchiwania

²⁴ Międzynarodowa Komisja Teologiczna. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* p. 31.

²⁵ Św. Karol zwołał 5 synodów prowincjonalnych i 11 diecezjalnych, a św. Turybiusz 3 synody prowincjonalne i 13 diecezjalnych.

²⁶ Por. Sobór Watykański I. *Konstytucja dogmatyczna De Ecclesia Christi, Pastor aeternus*. DH 3059.

się w głos wszystkich biskupów i pozostałych członków Kościoła. Świadczą o tym m.in. wcześniejsze konsultacje Piusa IX w sprawie zdefiniowania dogmatu o Niepokalanym Poczęciu.

W drugiej połowie XIX w. potrzebę odnowienia praktyki synodalnej postulowali m.in. Antonio Rosmini i John Henry Newman. Szansą na odnowę stał się rozwój ruchu liturgicznego, biblijnego i patrystycznego. Położono akcent na poczucie komunii eklezjalnej na każdym poziomie w poczuciu przewodniej roli papieża i biskupów. Zaczęto też postulować potrzebę uporządkowanej praktyki synodalnej. Również pod koniec XIX w. pojawiła się instytucja konferencji episkopatu. Mimo że nie była ona usankcjonowana w sposób kanoniczny, to dawała impuls do odkrywania na nowo kolegialnego charakteru rozstrzygania wyzwań Kościołów lokalnych. Zauważono także, że świeccy odgrywają aktywną rolę w przekazywaniu wiary apostołskiej.

Duch synodalności towarzyszył również Leonowi XIII, który jako pasterz czujny na zmiany geopolityczne zwołał w Rzymie w 1899 r. Synod Plenarny Ameryki Łacińskiej z udziałem metropolitów miejscowych prowincji kościelnych.

5. SOBÓR WATYKAŃSKI II

Nowe spojrzenie na synodalność rzucił Sobór Watykański II (1962-1965). Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium* przypominała wizję natury i misji Kościoła jako komunii²⁷. Członkowie Międzynarodowej Komisji Teologicznej wydobyli teologiczne przesłanki ożywienia synodalności, sugerując misteryjny i sakramentalny jej wymiar w Kościele. Kościół, jako Lud Boży, jest ze swej natury wspólnotą pielgrzymującą do wieczności, zachowującą wspólną misję swoich członków, wynikającą z mocy wspólnej chrzcielnej godności dzieci Bożych. Kościół kieruje się doktryną sakramentalności episkopatu i kolegialności w hierarchicznej komunii z biskupem Rzymu²⁸. W dekreście *Christus Dominus* podkreślono podmiotowość Kościoła partykularnego. Wezwano biskupów do ożywienia komunii z prezbiterium za pomocą senatu lub rady kapłanów, a także do ustanowienia rady duszpasterskiej składającej się z księży, zakonników i świeckich. Przypomniano o potrzebie zwoływania synodów prowincjonalnych i rozwoju instytucji konferencji episkopatów. Ponadto w dekreście *Orientalium Ecclesiarum* ojcowie soborowi przypominają o czcigodnej tradycji synodalności w katolickich Kościołach wschodnich²⁹.

---

²⁷ Por. Sobór Watykański II. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium* (21.11.1964) p. 7.

²⁸ Międzynarodowa Komisja Teologiczna. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* p. 40.

²⁹ Sobór Watykański II. *Dekret o katolickich Kościołach Wschodnich Orientalium Ecclesiarum* (21.11.1964) p. 9.

W celu ożywienia praktyki synodalnej Paweł VI utworzył Synod Biskupów. Jest to zgromadzenie podlegające władzy papieża i służące mu radą,

[...] może również posiadać głos decydujący, jeżeli zostanie jej to przyznane przez Papieża³⁰.

Ta forma realizowania synodalności była chętnie wykorzystywana przez Pawła VI i jego następców. Do dzisiaj odbyło się 16 sesji zwyczajnych Synodu Biskupów, 3 sesje nadzwyczajne i 10 sesji specjalnych, których owocem jest kilkanaście adhortacji apostolskich.

Po Soborze Watykańskim II można zauważyć ożywioną działalność konferencji episkopatów, powszechne stało się tworzenie rad umacniających komunie pomiędzy biskupami a wiernymi, wszędzie odbyły się także zgromadzenia synodalne. Te wszystkie formy pozwoliły na ożywienie doświadczenia synodalności na poziomie diecezjalnym, regionalnym i uniwersalnym. Jesteśmy więc spadkobiercami żmudnie wypracowywanej i kształtowanej przez wieki tradycji. Wciąż jednak zasadnie stawiamy pytanie, jak dziś przeżywać tę szlachetną tradycję i jak kroczyć synodalną drogą?

6. PERSPEKTYWA SYNODALNOŚCI KOŚCIOŁA

W niedzielę, 10 października 2021 r. papież Franciszek zainaugurował XVI Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów na temat: *Ku Kościołowi synodalnemu – komunია, uczestnictwo, misja*, które potrwa do 2023 r.

Zważywszy na praktykę dziejów, papież zapragnął, aby ten Synod nie był jednorazowym wydarzeniem, ale procesem, by w tym synodalnym doświadczeniu uczestniczyli nie tylko biskupi, ale wszyscy,

[...] bo wszyscy przez chrzest i bierzmowanie otrzymali Ducha Świętego, a w Eucharystii karmią się jednym Ciałem Żyjącego Pana³¹.

Papież chce dziś na nowo, jeszcze dobitniej, zaprosić do uczestnictwa wszystkich, bowiem każdy ochrzczony stanowi część wspólnoty Kościoła. *Communio*, czyli wspólnota Kościoła, jest źródłem właściwego interpretowania synodalności. Otwierając Synod w Rzymie, papież przypomniał:

Synod nie jest parlamentem, Synod nie jest badaniem opinii; Synod jest momentem eklezjalnym, a protagonistą Synodu jest Duch Święty. Jeśli nie ma Ducha, nie będzie Synodu. Przeżyjmy ten Synod w duchu modlitwy, którą Jezus

³⁰ Paweł VI. *List apostolski w formie Motu proprio Apostolica sollicitudo* (15.09.1965). AAS 57 (1965) 776.

³¹ Konferencja Episkopatu Polski. *Synod, czyli nasza wspólna droga. List pasterski w związku z XVI Zgromadzeniem Ogólnym Synodu Biskupów*. <<https://episkopat.pl/biskupi-do-wiernych-prosimy-o-zyczliwe-i-zywe-uczestnictwo-w-synodzie>> [dostęp: 12.03.2022].

zanosił do Ojca za swoich uczniów: «Aby wszyscy stanowili jedno» (J 17,21). Do tego jesteśmy powołani: do jedności, do komunii, do braterstwa, które rodzi się z poczucia, że jesteśmy ogarnięci jedyną miłością Boga. Wszyscy, bez różnicy, a w szczególności, pasterze, jak pisał św. Cyprian: «Powinni mocno się trzymać tej jedności i jej bronić»³².

W jednym ludzie Bożym idziemy więc razem, aby doświadczyć Kościoła, który otrzymuje i żyje darem jedności i otwiera się na głos Ducha³³ – mówił papież. Synodalności zatem nie można sprowadzać jedynie do kwestii władzy i zawężać jej rozumienia do hierarchicznego problemu. Synodalność to wspólna droga, spotkanie w duchu braterstwa (*collegialitas affectiva*). To metoda, aby umożliwić całemu Ludowi Bożemu udział w doświadczeniu eklezjalności, z utrzymaniem świadomości własnej misji we wspólnocie Kościoła i poszanowaniem biskupów, będących „autentycznymi stróżami, interpretatorami i świadkami wiary całego Kościoła”³⁴. W duchu teologii partycypacji należy właściwie rozumieć uczestnictwo i współodpowiedzialność wszystkich w praktyce synodalności.

Synodalność wynika z godności chrzcielnej i polega na współodpowiedzialności wszystkich ochrzczonych za Kościół, docenia wartość charyzmatów udzielanych przez Ducha Świętego Ludowi Bożemu, uznaje posługę pasterzy w kolegialnej i hierarchicznej komunii z biskupem Rzymu, którzy troszczą się o to, aby wydarzenia synodalne przebiegały w wierności *depositum fidei* i w posłuszeństwie Duchowi Świętemu dla odnowienia misji Kościoła³⁵. Obowiązuje zasada współdziałania darów hierarchicznych i charyzmatycznych.

W duchu współodpowiedzialności należy dostrzec także niewystarczalność ludzkich środków do tego, aby „wspólna droga” mogła być rzeczywistym wsłuchiowaniem się w głos Ducha Świętego i rozpoznawaniem Chrystusa w Jego Kościele. Bazując wyłącznie na naszych siłach i możliwościach, możemy nie rozpoznać Jezusa, a nawet Go zagubić – przypominają nam o tym teksty biblijne. Zagubienia Jezusa doświadczyli Maryja i Józef (por. Łk 2,43 nn.), którzy nie zauważyli, że po zakończonych uroczystościach Jezus został w świątyni, i „uszli dzień drogi” (ηλθον ημερας οδου).

Synodalność ma być zakorzeniona w Słowie i Tradycji, ponieważ w oderwaniu od tych źródeł wkroczyliśmy na własną drogę i może się okazać, że Jezus nie jest

---

³² Cyprian z Kartaginy. *De unitate Ecclesiae* 5. PL 4, 501. <https://books.google.pl/books?id=BwIRAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q=Unitate&f=false> [dostęp: 12.03.2022].

³³ Franciszek. *W stronę Kościoła synodalnego – komunია, uczestnictwo, misja. Przemówienie papieża Franciszka podczas otwarcia XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów* (9.10.2021). <<https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2021/october/documents/20211009-apertura-camminosinodale.html>> [dostęp: 12.03.2022].

³⁴ Franciszek. *Synodalność konstytutywnym wymiarem Kościoła* [dostęp: 12.03.2022].

³⁵ Międzynarodowa Komisja Teologiczna. *Synodalność w życiu i misji Kościoła* p. 72.

na niej obecny. Kościół, czerpiąc ze źródeł objawienia, jest zapraszany przez Chrystusa, aby tak jak Maryja i Józef powrócić do świątyni i odnaleźć na nowo Syna Bożego, którego obecność nadaje sens naszej drodze.

Również uczniowie idący do Emaus, mimo że byli w drodze (εν τη οδω) razem z Jezusem, nie rozpoznali Go (por. Łk 24,13-35). Dopiero po osiągnięciu celu, uczestnicząc w „łamaniu chleba”, zobaczyli, kto im towarzyszył. Synodalność wymaga zatem nieustannej czujności, możliwej do osiągnięcia tylko przez modlitwę i sakramenty, w szczególności sakrament Eucharystii. Sakramentalnie obecny Chrystus uzdalnia nas do życia w posłuszeństwie Duchowi, które jest niezbędne do budowania rzeczywistej jedności. Synodalność nie jest celem samym w sobie, nie może być drogą bez celu, jej szczytem ma być lepsze poznanie Chrystusa i budowanie Jego Mistycznego Ciała. Trwanie na modlitwie i korzystanie z sakramentów pozwala nam przeżywać synodalność nie jako wspólną drogę bez celu, ale jako przestrzeń, w której protagonistą jest rzeczywiście Duch Święty.

ZAKOŃCZENIE

Synodalność Kościoła ma głębokie zakorzenienie w tradycji biblijnej i patrystycznej. Pasterze Kościoła, na czele z każdorazowym następcą św. Piotra, widzieli w jej praktykowaniu szansę na odnowę jedności eklezjalnej w posłuszeństwie Duchowi Świętemu. Kluczowym elementem, o którym zapomina się niekiedy w obecnych czasach jest fakt, że u podstaw jedności Kościoła znajduje się prymat Piotra i jego następców nadany przez Jezusa Chrystusa. Tylko synodalność budowana na fundamencie jedności z widzialną głową Kościoła może mieć ubogacający charakter i tylko wtedy może być drogą Kościoła trzeciego tysiąclecia. W innym wypadku nie jest to synodalność, czyli kroczenie razem, ale przepełnione egoizmem nieposłuszeństwo Chrystusowi, szkodzące jedności wspólnoty i jej wzajemnemu, komplementarnemu budowaniu.

BIBLIOGRAFIA

- Ambroży z Mediolanu: *Enarr. in Ps.* 40, 30. PL 14, 1134. <<https://archive.org/details/patrologiaecurs31goog/page/n570/mode/2up?q=1134&view=theater>> [dostęp: 12.03.2022].
- Cyprian z Kartaginy: *De unitate Ecclesiae* 5. PL 4, 501. <https://books.google.pl/books?id=BwIRAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q=Unitate&f=false> [dostęp: 12.03.2022].
- Franciszek: *Synodalność konstytutywnym wymiarem Kościoła. Przemówienie papieża Franciszka podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów* (17.10.2015). <https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/synodalnosc_17102015.html> [dostęp: 4.02.2022].

- Franciszek: *W stronę Kościoła synodalnego – komunია, uczestnictwo, misja. Przemówienie papieża Franciszka podczas otwarcia XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów* (9.10.2021). <<https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2021/october/documents/20211009-apertura-camminosinodale.html>> [dostęp: 12.03.2022].
- Ignacy z Antiochii: *Ad Ephesios* IX, 2. PG 5. <https://books.google.pl/books?id=-AQRAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=two-page&q&f=false> [dostęp: 12.03.2022].
- Ignacy z Antiochii: *Ad Trallianos* III, 1. PG 5. <https://books.google.pl/books?id=-AQRAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=twopage&q=Ad%20Trallianos&f=false> [dostęp: 12.03.2022].
- Konferencja Episkopatu Polski: *Synod, czyli nasza wspólna droga. List pasterski w związku z XVI Zgromadzeniem Ogólnym Synodu Biskupów*. <<https://episkopat.pl/biskupi-do-wiernych-prosimy-o-zyczliwe-i-zywe-uczestnictwo-w-synodzie>> [dostęp: 12.03.2022].
- Merton Th.: *Nikt nie jest samotną wyspą*. Poznań 2008.
- Międzynarodowa Komisja Teologiczna: *Synodalność w życiu i misji Kościoła*. <https://archibial.pl/synod/12-miedzynarodowa-komisja-teologiczna-synodalnosc-w-zyciu-i-misji-kosciola/dokumenty_do_pobrania/miedzynarodowa-komisja-teologiczna-synodalnosc-w-zyciu-i-misji-kosciola-20211023225913.pdf> [dostęp: 22.02.2022].
- Pałucki J.: *Communio – twórczy charakter synodów w Kościele pierwszych wieków*. W: *Synod Pięćdziesiątnicą Kościoła*. Red. A. Jarosiewicz. Wrocław 2009 s. 35.
- Paweł VI: *List apostolski w formie Motu proprio Apostolica sollicitudo* (15.09.1965). AAS 57 (1965) 776.
- Sobór Watykański I: *Konstytucja dogmatyczna De Ecclesia Christi, Pastor aeternus*. DH 3059.
- Sobór Watykański II: *Dekret o katolickich Kościołach Wschodnich Orientalium Ecclesiarum* (21.11.1964).
- Sobór Watykański II: *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele Christus Dominus* (28.10.1965).
- Sobór Watykański II: *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium* (21.11.1964).

Streszczenie: Dla papieża Franciszka synodalność jest konstytutywnym wymiarem Kościoła. Synodalność Kościoła ma głębokie zakorzenienie w tradycji biblijnej i patrystycznej. Jej praktykowanie daje szansę na odnowę jedności eklezjalnej w posłuszeństwie Duchowi Świętemu. Synodalności Kościoła nie sposób zrozumieć bez prymatu Piotra, wprost określonego przez Jezusa Chrystusa. Tylko synodalność budowana na fundamencie jedności z widzialną Głową Kościoła może mieć ubogacający charakter i tylko wtedy może być rzeczywistą drogą Kościoła w czasach współczesnych. W innym wypadku nie jest to synodalność, czyli „kroczenie razem”, ale przepełnione egoizmem nieposłuszeństwo Chrystusowi, szkodzące jedności wspólnoty i jej wzajemnemu, komplementarnemu budowaniu.

Słowa kluczowe: synodalność, synod, sobór, prymat Piotra, jedność, wspólnota, historia Kościoła.